

İmam Hatip Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Ahlaki Kişilik Özellikleri ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki

Öz: Bu çalışmada, imam hatip okullarında görev yapan öğretmenlerin ahlaki kişilik özellikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki incelenmektedir. Betimsel nitelikteki ilişkisel tarama modelinde olan bu araştırmanın çalışma evreni Türkiye'deki yedi coğrafi bölgeyi temsilen İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre 12 bölgeden alınan 26 ilde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında imam hatip lisesi ve ortaokulunda görev yapmakta olan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini, çalışma evreninden tabakalı örnekleme yöntemiyle yansız olarak seçilmiş 3741 öğretmen oluşturmaktadır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler ve korelasyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin ahlaki kişilik özellikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında orta düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,537$; $p<0,001$).

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Ahlaki Kişilik, Örgütsel Davranış, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İmam - Hatip Okulları, Öğretmen.

The Relationship Between Moral Personality Traits and Organizational Citizenship Behaviors of Teachers in Imam Hatip Schools

Abstract: The purpose of this study is to examine the relationship between moral personality traits and organizational citizenship behaviors of teachers working in imam hatip schools. The target population of this research, which is in descriptive relational scanning model, consists of teachers working in imam hatip high schools and secondary schools in 26 provinces from 12 regions in the NUTS classification representing seven geographical regions in Turkey in the 2020-2021 academic year. The sample of the study consists of 3741 teachers who were selected randomly from the target population with stratified sampling method. Descriptive statistics and correlation analyzes were used in the analysis of the data. It was determined that there were moderate, positive and significant relationships between teachers' moral personality traits and organizational citizenship behaviors ($r=0,537$; $p<0,001$).

Keywords: Religious Education, Moral Personality, Organizational Behavior, Organizational Citizenship Behavior, Imam - Hatip Schools, Teacher.

العلاقة بين سمات الشخصية الأخلاقية وسلوكيات المواطنة التنظيمية للمعلمين في مدارس الأئمة الخطباء

المخلص: تهدف هذه الدراسة إلى توضيح العلاقة بين سمات الشخصية الأخلاقية وسلوكيات المواطنة التنظيمية للمعلمين العاملين في مدارس الأئمة الخطباء. يتكون مجتمع الدراسة من معلمين يعملون في مدارس الأئمة الخطباء الثانوية والمتوسطة في تركيا في العام الدراسي 2020-2021. استخدم الباحث طريقة العينات الطبقية في تحديد عينة الدراسة التي تتكون من 3741 معلماً يعملون في مدارس الأئمة والخطباء الثانوية والمتوسطة في 26 محافظة من 12 منطقة تمثل الأقاليم السبعة الجغرافية في تركيا المقسمة حسب تصنيف الوحدات الإقليمية للإحصاء (NUTS). كذلك استخدم الإحصاء الوصفي وتحليل الارتباط في تحليل البيانات. تبين في الدراسة وجود علاقة إيجابية معتدلة ذات دلالة بين سمات الشخصية الأخلاقية وسلوكيات المواطنة التنظيمية للمعلمين ($r=0,537$; $p<0,001$).

الكلمات المفتاحية: التعليم الديني، الشخصية الأخلاقية، السلوك التنظيمي، سلوك المواطنة التنظيمية، مدارس الأئمة والخطباء، المعلم.

Açıklamalı [r1]:
Türkçe-İngilizce Özet Başlıklar:
Yazı tipi: Palatino Linotype
Yazı boyutu: 10 punto
Hizalama: Ortalanmış
Girinti: Sağ-sol 1 cm; özel: yok
Aralık: Önce 0 nk - Sonra 3 nk
Satır aralığı: Tek

Açıklamalı [r2]:
Özet metinleri 100-250 kelime arasında olmalıdır. Anahtar kelimeler en az 5 en fazla 8 kelimeden oluşmalıdır.

Açıklamalı [r3]:
Türkçe-İngilizce Özet Metni ve Anahtar Kelimeler:
Yazı tipi: Palatino Linotype
Yazı boyutu: 8,5 punto
Hizalama: İki yana yaslı
Girinti: Sağ-sol 1 cm; özel: yok
Aralık: Önce 0 nk - Sonra 3 nk
Satır aralığı: Tek

Açıklamalı [r4]:
Arapça Özet Başlığı:
Yazı tipi: Times New Roman
Yazı boyutu: 10 punto
Hizalama: Ortalanmış
Girinti: Sağ-sol 1 cm; özel: yok
Aralık: Önce 0 nk - Sonra 3 nk
Satır aralığı: Tek

Açıklamalı [r5]:
Arapça Özet Metni ve Anahtar Kelimeler:
Yazı tipi: Times New Roman
Yazı boyutu: 9 punto
Hizalama: İki yana yaslı
Girinti: Sağ-sol 1 cm; özel: yok
Aralık: Önce 0 nk - Sonra 3 nk
Satır aralığı: Tek

GİRİŞ

Ahlaki kişilik kavramı, ahlak psikolojisi alanında ele alınan bir kavram olmakla birlikte ona daha bilinçli ve özel bir ilgi duyulması nispeten yenidir. Bu gecikmenin nedenini “psikolojinin bu alanda yaşadığı kuramsal kararsızlık”¹ ve “insanın ahlaki davranışlarını anlamada motivasyonel süreçlerin ve bireysel özelliklerin hesaba katılmaması”² şeklinde açıklayanlar vardır. Ahlaki kişilik genel anlamda “kişilerin ahlaki işlevlerini (ahlaki inanç/düşünce, ahlaki duygu ve özellikle ahlaki eylemlerini/davranışlarını) etkileyen ve insan davranışlarının bu alandaki bireysel farklılıklarını belirleyen psikolojik özelliklerinin düzenlenişini ifade eden bir kavram”³ dir. Ahlak gelişimiyle ilgili literatür incelendiğinde ahlaki işlevlerin (moral functioning) temel unsurları arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair önemli tartışmaların ve yaklaşımların olduğu görülmektedir. Ahlak, genellikle ahlaki biliş, ahlaki duygu ve ahlaki davranış boyutları olarak ele alınmaktadır. Ancak son yıllarda ahlakın dördüncü boyutu olarak ahlaki kişiliğe yönelik giderek artan bir ilgi söz konusudur.⁴

...

Ahlaki Kişilik Yaklaşımları

Her dönemde ahlak eğitimcilerinin ve teologların gelecek neslin nasıl daha iyi bir ahlaki hayat süreceğine ve iyi bir ahlaki kişiliğe/karaktere sahip olacıklarına dair çeşitli çözüm önerileri vardır. Bu bağlamda kişilik kuramlarındaki temel varsayımları referans alan üç farklı ahlaki kişilik yaklaşımı söz konusudur.

Bu yaklaşımlardan birincisi özellik temelli yaklaşımdır. Bu yaklaşım, kişilikteki baskın eğilimler perspektifini benimseyerek davranışsal eğilimlerin özellikler tarafından iyi bir şekilde temsil edilebileceğini iddia eder. Başka bir ifadeyle, kişinin ahlakla ilgili çeşitli özelliklere sahip olması, ahlaki işleyişin öngörüsü olarak değerlendirilir. Bu anlamda kişilik psikologları tarafından kişiliği tanımlamak için geliştirilen Beş Faktörlü ve Altı Faktörlü kişilik yapıları temel alınarak kişilik boyutları ile ahlaki biliş, duygu ve davranış arasında ilişki olduğu söylenebilir.⁵

¹ Augusto Blasi, “Ahlaki Kişilik”, *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi*, ed. Ronald J. Nuzzi vd. (İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezi, 2018), 35.

² Dan P. McAdams, “The Moral Personality”, *Personality, Identity, and Character: Explorations in Moral Psychology*, ed. Darcia Narvaez, Daniel K. Lapsley (New York: Cambridge University Press, 2009), 11-29.

³ Blasi, “Ahlaki Kişilik”, 35.

⁴ John W. Santrock, *A Topical Approach to Life-Span Development* (New York: McGraw-Hill Education, 2019), 467.

⁵ Kibeom Lee - Michael C. Ashton, *The H Factor Of Personality: Why Some People Are Manipulative, Self-Entitled, Materialistic, and Exploitive—and Why It Matters For Everyone*. (Waterloo, ON, Canada: Wilfrid Laurier University Press, 2012); McAdams, “The Moral Personality”.

Açıklamalı [r6]:

GİRİŞ, SONUÇ ve KAYNAKÇA başlıkları büyük harflerle ve kalın yazılmalı, bu üç başlık hariç tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Başlıklar **otomatik numaralandırılmamalıdır**

Açıklamalı [r7]:

Ana Metin ve Metin İçi Başlıklar:

Yazı tipi: Palatino Linotype (Arapça makalelerde Times New Roman yazı tipi kullanılmalıdır.)

Yazı boyutu: 9,5 punto (Arapça makalelerin yazı boyutu 10 punto olmalıdır.)

Hizalama: İki yana yaslı

Girinti: Sağ-sol 0 cm; özel: ilk satır/ 0,8

Aralık: Önce 0 nk -sonra 6 nk

Satır aralığı: En az / 14 nk

Açıklamalı [r8]:

Dipnot ve kaynak gösteriminde **İSNAD 2. Edisyon** esas alınmaktadır.

Dipnotlar:

Yazı tipi: Palatino Linotype (Arapça dipnotlarda Times New Roman yazı tipi kullanılmalıdır.)

Yazı boyutu: 8 punto

Hizalama: İki yana yaslı

Girinti: Sağ-sol 0 cm; özel: asılı / 0,5

Aralık: Önce-Sonra 0 nk

Satır aralığı: Tek

Her dipnotun başında bir boşluk sonrasında **bir TAB tuşu boşluk** eklenmelidir.

Tablo 2.Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Algısı Ölçeği Faktör Yük Değerleri ve Ortak Varyans

Ölçek Maddeleri	Boyutlar			
	Y	C	V	SE
3- Öğretmen arkadaşlarının sorunu olduğunda onlara yardım etmek için gönüllü olarak zaman ayırım.	.780			
5- Okulumla ilgili bir karar almadan önce bu kararın sonucundan etkilenecek arkadaşlarının fikirlerini alırım.	.747			
1-İş yükü ağır olan öğretmen arkadaşlarıma yardım ederim.	.723			
2-Zamanım uygunsa, dersine herhangi bir sebeple gelemeyen ya da geciken arkadaşımın yerine derse girerim.	.712			
6-Öğretmen arkadaşlarının haklarını korumaya özen gösteririm.	.708			
4- Okula yeni atanan öğretmenler yardım istemeseler bile onlara yardımcı olurum.	.627			
8-İşimle ilgili önemli bir adım atmadan önce yöneticilerimi mutlaka bilgilendiririm.	.575			
7-Öğretmen arkadaşlarımla aramda çıkabilecek olası sorunlar için önceden önlemler alırım.	.555			
9-Okulda zamanımın çoğunu okuldaki iş ve uygulamalardan şikayet ederek geçiririm.	.771			
12-Okulun olumlu yönlerinden çok olumsuz yönlerine odaklanırım.	.753			
10-Okulumdaki küçük sorunları büyütebilirim.	.750			
11-Etrafımdakilere sürekli öğretmenliği bırakmak istediğimi söylerim.	.730			
14-Teneffüs aralarını asla uzatmam.	.823			
15-Teneffüs zamanı dışında isime ara vermem.	.771			
13- İşime zamanında gelirim.	.744			
16-Kimse denetlemese bile okul kurallarına, yönetmeliklerine ve işlem basamaklarına uyarım.	.697			
19-Okulu ilgilendiren tüm toplantılara katılarak tartışmalara aktif olarak katılırım.	.805			
17-Okuldaki değişiklikleri izler, öğretmen arkadaşlarının bu değişiklikleri kabul etmeleri için aktif rol alırım.	.780			
18-Okulumuzun imajını güçlendiren tüm etkinliklere gönüllü olarak katılırım.	.747			
20-Okuldaki değişikliklere ayak uydurmaya çalışırım.	.484			
Varyans Açıklama Yüzdesi	38,36	8,79	7,21	6,90
Toplam Yüzde	38,36	47,16	54,38	61,29
Y: Yardımlaşma	C: Centilmenlik	V: Vicdanlılık	SE: Sivil Erdem	

Açıklamalı [r9]:

Tablo ve Şekil Başlıkları diğer başlıklarla aynı biçimde olmalıdır.

KAYNAKÇA

Ashton, Michael C. vd. "The HEXACO Honesty-Humility, Agreeableness, and Emotionality Factors: A Review of Research and Theory". *Personality and Social Psychology Review* 18/2 (2014), 139-152.

Bateman, Thomas S. - Organ, Dennis W. "Job Satisfaction and the Good Soldier: The Relationship Between Affect and Employee 'Citizenship.'" *Academy of Management Journal* 26/4 (1983), 587-595. <https://doi.org/10.2307/255908>

Blassi, Agosto. "Ahlaki Kişilik". Değerler Eğitimi Ansiklopedisi. ed. Ronald J. Nuzzi vd. 35-36. İstanbul: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırma Merkezi, 2018.

Büyüköztürk, Şener. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 16. Basım, 2012.

Cervone, Daniel. "Personality Architecture: Within-Person Structures and Processes". *Annual Review of Psychology* 56/1 (2005), 423-452.

Chirumbolo, Antonio - Leone, Luigi. "Personality and Politics: The role of the HEXACO Model of Personality in Predicting Ideology and Voting." *Personality and Individual Differences* 49/1 (2010), 43-48.

Chuang, Pei-Ju - Chiu, Su-Fen. "When Moral Personality and Moral Ideology Meet Ethical Leadership: A Three-Way Interaction Model". *Ethics & Behavior* 28/1 (2018), 45-69. <https://doi.org/10.1080/10508422.2016.1229604>

Açıklamalı [r10]:

Kaynakça yeni bir sayfa ile başlamalı ve KAYNAKÇA başlığından sonra bir Enter tuşu boşluk bırakılmalıdır.

Açıklamalı [r11]:

Kaynakça:

Yazı tipi: Palatino Linotype

Yazı boyutu: 9,5 punto

Hizalama: İki yana yaslı

Girinti: Sağ-sol 0 cm; özel: asılı / 0,8

Aralık: Önce 0 nk - Sonra 6 nk

Satır aralığı: En az / 14 nk